

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

DOI: 10.46340/eujem.2022.8.4.1

Alina Polukhina, PhD in Political Science

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3475-448X>

IMPACT OF GLOBAL DEOFFSHORIZATION ON FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Аліна Полухіна, к. політ. н.

ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕОФШОРИЗАЦІЇ НА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

The article defines the main goal of global deoffshorization – equal conditions for the movement of capital between countries, without giving advantages to countries with better tax conditions. Accordingly, countries with high taxes – that is why capital inflows are decreasing – are starting to introduce institutional and legal mechanisms in order to evade taxation with the help of offshore zones. The Plan OECD/G20 BEPS (Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting) is characterized. Under conditions of global deoffshorization, capital will move between countries on the same terms. This will ensure the movement of capital without favoring countries with more attractive tax conditions. From now on, the global business will choose other conditions when choosing a jurisdiction for conducting foreign economic activities. After weighing all the advantages and disadvantages of global de-offshorization, it will have a positive effect on foreign economic activity. Establishing the same and fair economic conditions will help attract investments to the country, regardless of whether they have a preferential tax regime or not. Today, the world community is moving towards ensuring an even flow of capital into the world economy, which will create real prerequisites for the development of foreign economic relations. World business will have more opportunities to choose the jurisdiction of its foreign economic activity. The implementation of BEPS measures, in the context of rules and mandatory exchange of tax information, will stimulate Ukrainian businesses to transfer profits offshore it was determined. At the regional level, registration or cooperation with offshore companies can demonstrate how a company does business. It is especially worth considering the situation in detail if there are dozens or hundreds of such operations in offshore jurisdictions. It is better to think about the transparency of an enterprise that massively cooperates with offshore companies.

Keywords: offshore, onshore, deoffshorization, BEPS Action Plan, foreign economic activity.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації однією з проблем міжнародного руху капіталу, особливо для країн з ринками, що формуються, є проблема втечі капіталу. Відповідно до методології Світового банку розміри втечі капіталу підраховуються як сальдо поточного платіжного балансу країни плюс сальдо руху акцій плюс зміна валютних резервів та приріст зовнішнього боргу.

Офшорні зони використовуються як для легальних, так і злочинних цілей. Легальні схеми застосовуються здебільшого для мінімізації оподаткування та виведення прибутку, надання анонімності власникам рахунків. Нелегальне використання переваг офшорних юрисдикцій зводиться до ухилення від сплати податків, відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму. Податкові гавані становлять інтерес для міжнародних фінансових інститутів, транснаціональних корпорацій, міжнародних та регіональних злочинних співтовариств, які використовують їх для різних цілей.

Основного удару по репутації офшорних компаній завдав скандал, який розгорівся після публікації «панамських документів» компанії «Mossack Fonseca & Co». Можливо, цей список

не сколихнув би громадськість, особливо європейців, якби в ньому не були імена посадовців і політиків, які не мають законного права займатися бізнесом¹. Відтак вони використовували компанії-нерезиденти для проведення сумнівних операцій, часто для отримання хабарів та відмивання грошей. Більше того, «Панамські документи» містили докази того, що офшорні компанії використовуються для торгівлі зброєю та фінансування тероризму. У підсумку все це прискорило процес, який зараз відомий під терміном «деофшоризація».

Звичайно, світове поширення офшорного бізнесу, не випадково, і роль карликових країн, якими є більшість офшорних зон, мінімальна. В останні роки боротьба з негативними наслідками діяльності «податкових гаваней» опинилася у центрі уваги світової економічної спільноти. Деофшоризація національної економіки стала також однією з центральних та пріоритетних у державній політиці України.

Метою статті є аналіз впливу деофшоризації на зовнішньоекономічну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Протягом усієї світової історії ключовими національними інтересами держави були захист суверенітету, забезпечення безпеки та процвітання, якого можна було досягти лише за умови високої конкурентоспроможності економіки.

Однією із стратегій підвищення конкурентоспроможності для багатьох країн та територій стало надання тих чи інших пільгових режимів оподаткування. Виникнення та розвиток так званих офшорних зон перетворилося на один із двигунів процесу глобалізації. Однак у міру зростання ступеня фінансово-економічної взаємозалежності їхня діяльність почала викликати все більшу стурбованість національних держав та міжнародних організацій.

Деофшоризація у широкому сенсі – це збільшення податкової бази та запровадження податку на прибуток (анти-BEPS). У вузькому сенсі деофшоризація – прояв активів, запровадження низьких податків та офшорних юрисдикцій та оподаткування таких активів². Отже, із запропонованих визначень поняття, деофшоризація – це «проведення комплексу заходів на рівні держави в різних її сферах, зокрема у правовій, законодавчій та інформаційній, для зниження чи виключення можливостей розмивання оподаткованої бази або виведення прибутку з-під оподаткування. Мета деофшоризації полягає у включенні до загальної корпоративної бази оподаткування компаній задля припинення розмивання бази оподаткування»³. І. М. Товкун доцільно відзначає, що головна мета глобальної деофшоризації – рівні умови руху капіталу між державами, без надавання переваг для країн у яких кращі умови оподаткування⁴. Відповідно країни у яких високі податки – тому і надходження капіталу зменшуються починають запроваджувати інституційно-правові механізми для того, щоб ухилитись від оподаткування за допомогою офшорних зон.

У світі існує декілька антиофшорних ініціатив: американська FATCA (Закон про податкову звітність зарубіжних рахунків – Foreign Account Tax Compliance Act), План ОЕСР/G20 BEPS (План протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування), П'ята директива ЄС (5 AML Directive), «чорний» список ЄС юрисдикцій, які не співпрацюють у сфері оподаткування⁵. І переважна кількість держав приєднується до таких ініціатив, щоб не потрапити до «чорних» та «сірих» списків ЄС.

Вважаю, що окремої уваги заслуговує характеристика Плану ОЕСР/G20 BEPS (План протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування). Світова спільнота усвідомила, що недостатня боротьба з податковим шахрайством і збереження конфіденційності бенефіціарних власників у наш час є небезпечним марнотратством. З цим потрібно було боротися, тому був створений план BEPS. BEPS – це не закон, а план дій. На початку 2010-х років розвинені країни домовилися змінити підходи до сплати податків, і результатом цих домовленостей став цей документ. План складається з 15 кроків (дій), мета яких – зробити збитковими схеми мінімізації податків. У тій чи іншій формі положення плану BEPS реалізують практично всі країни світу.

¹ Global Deoffshorization. Part One: About good and bad Offshores Financial Centres (OFCs). *Kyiv Post. Ukraine's global voice*. <https://www.kyivpost.com/business-wire/global-deoffshorization-part-one-about-good-and-bad-offshores-financial-centres-ofcs.html#pll_switcher>.

² Шокрута, В. (2018). Глобальна деофшоризація та її вплив на ЗЕД. *Юридична газета online*. <<https://jur-gazeta.com/publications/practice/inshe/globalna-deofshorizaciya-ta-yiyi-vpliv-na-zed.html/>>.

³ Там само.

⁴ Товкун, І. М. (2019). Особливості правового регулювання діяльності офшорних компаній в умовах деофшоризації. *Юридичний науковий електронний журнал*, 3. <http://www.lsej.org.ua/3_2019/28.pdf>.

⁵ Там само.

Тим часом ті, хто виступає проти процесу, потрапляють до «чорних списків» юрисдикцій, які не співпрацюють у боротьбі з податковим шахрайством¹. На практиці це означає, що співпраця з контрагентами з цих країн передбачатиме додаткову перевірку транзакцій і складну процедуру відкриття рахунків для резидентів таких юрисдикцій.

Усі пункти плану BEPS передбачають обкладати податками великі корпорації в усіх країнах, де вони отримують прибуток. Пункти плану BEPS передбачають внесення змін до всіх угод про уникнення подвійного оподаткування, щоб вони не могли використовуватися для ухилення від сплати податків і виведення прибутку. Пункти плану BEPS, на додаток до існуючої Конвенції MLI, передбачають нові правила трансфертного ціноутворення. Однак головне те, що вони регулюють автоматичний обмін податковою інформацією (АЕОІ) між країнами, що вперше сталося у 2018 році.

«Формула» обміну проста: протягом року банки та фінустанови збирають інформацію про клієнтів-нерезидентів і передають її до податкової служби. Фіскальні органи сортують ці дані та відправляють їх колегам за кордон (якщо між країнами укладено відповідну угоду)². Важливо, що цей процес відбувається автоматично, без запитів.

Поступившись тиску з боку ОЕСР і взявши на себе зобов'язання запровадити план BEPS³ (принаймні його 4 кроки), Британські Віргінські Острови, Маршаллові Острови, Беліз та інші юрисдикції внесли зміни до свого податкового законодавства. Це була найбільша подія початку 2019 року в міжнародному бізнесі. Ці зміни перетворили офшорні компанії на оншорні. Тепер вони зобов'язані мати офіс і працівників за місцем реєстрації, вести реальну господарську діяльність і вести облік за місцем роботи. Такі компанії також більше не підпадають під визначення OFC, оскільки вони стали «оншорними». Крім того, утримання таких споруд зараз вимагає серйозних витрат (від 50 тисяч доларів), які не кожному по кишені. Проте деофшоризація тільки набирає обертів, як і реалізація плану BEPS. На сьогоднішній день угоду про реалізацію плану ратифікували близько десятка держав, хоча підписантів більше сотні. Україна також бере активну участь у цьому процесі. Незважаючи на те, що не так багато країн ратифікували угоду, процес того вартий. Ще раз нагадаю, що обмін податковою інформацією вже відбувся; країни вносять зміни до угод про уникнення подвійного оподаткування, а OFC перетворилися на «оншори». Тому навіть без формального затвердження на національному рівні план BEPS вже працює. Більш того, було б помилкою вважати, що це тимчасове явище. Світ змінюється на наших очах. Він уже змінився і не буде таким, як раніше.

У даній статті розглядається вплив глобальної деофшоризації на зовнішньоекономічну діяльність. Відзначимо, що сприятливі податкові умови приваблюють міжнародний бізнес. Підприємства мають можливість оптимізувати оподаткування прибутку. Звичайно, запровадження офшорних зон в окремих країнах лише збагатило економіку цих країн, створивши нерівномірний потік капіталу між країнами. Збагачення економік окремих країн за рахунок привабливих податкових умов створює проблеми для світової економіки⁴. Наявність офшорних зон, з одного боку, стимулює зовнішньоекономічну діяльність, але з іншого – не створює справедливих умов для бізнесу. Сьогодні практично всі країни світу тримають курс на деофшоризацію. Зараз використання офшорних структур без їх відповідного декларування стає дуже ризикованим для підприємств. Глобальна деофшоризація вимагає від міжнародного бізнесу рівноправного здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зникнення офшорів сприятиме рівномірному розподілу податків та інвестицій між ними країни. Це буде вигідно як для світової економіки в цілому, так і для економіки кожної держави окремо. В умовах глобальної деофшоризації капітал буде рухатися між країнами на однакових умовах. Це забезпечить рух капіталу без надання переваги країнам із більш привабливими умовами оподаткування. Відтепер світовий бізнес обиратиме інші умови при виборі юрисдикції для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. Зваживши всі переваги та недоліки глобальної деофшоризації,

¹ Pylypiuk, I. (2019). Global Deoffshorization. Part 2: From Offshore to Onshore. *Kyiv Post. Ukraine's global voice*. <https://www.kyivpost.com/business-wire/global-deoffshorization-part-2-from-offshore-to-onshore.html#pll_switcher>.

² Там само.

³ Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. *OECD*. <<https://www.oecd.org/ctp/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting-9789264202719-en.htm>>.

⁴ Khalatur, S., Radzevicius, G., Velychko, L., Fesenko, V., Kriuchko, L. (2019). Global deoffshorization and its impact on the national and regional economies of eastern european countries. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 293-305. <doi:10.21511/ppm.17(3).2019.24>.

вона позитивно вплине на зовнішньоекономічну діяльність. Встановлення ж і справедливих економічних умов допоможуть залучити інвестиції в країну, незалежно від того, чи мають вони пільговий податковий режим чи ні. Сьогодні світова спільнота рухається до забезпечення рівномірного надходження капіталу у світову економіку, що створить реальні передумови для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Світовий бізнес матиме більше можливостей вибору юрисдикції своєї зовнішньоекономічної діяльності.

Окремо заслуговують на уваги особливості та недоліки антиофшорної політики в Україні – низька ефективність інституту трансфертного ціноутворення, який у розвинутих країнах є одним із найефективніших інструментів протидії виведенню активів в офшорні юрисдикції. Позитивні зміни в цьому плані відбулися із внесенням змін до Податкового кодексу України¹, згідно з якими з 2020 року відзначається, що в частині адміністрування податків, в межах Податкового кодексу України вводиться новий для платників податків принцип, так званої, винної відповідальності платника податків за податкові правопорушення; визначаються вимоги до правильності рішень контролюючих органів про накладення штрафів на платників податків; закріплюється перелік податкових правопорушень з боку контролюючих органів і матеріальна відповідальність органу за неправомірні дії його посадових осіб, що однозначно надасть бізнесу деякі важелі впливу та більш дієву позицію захисту від неправомірних дій податківців, а для самих податківців це важелі стримування². Такі зміни вимагають лише великих підприємств подавати аудити щодо правил трансфертного ціноутворення, таким чином розвантажуючи малий та середній бізнес³. Щодо реалізації положень плану дій BEPS запроваджується: концепція оподаткування прибутку контрольованих іноземних компаній на рівні контролюючої особи; трирівнева структура документації для міжнародних груп компаній, яка включає документацію з трансфертного ціноутворення (локальний файл), глобальну документацію (основний файл) і звітність по країнах; концепція оподаткування виплат, прирівняних до дивідендів, яка передбачає коригування методології та порядку, передбаченого для контролю за трансфертним ціноутворенням, при здійсненні будь-яких операцій з нерезидентами; реалізовано положення кроків 8-10 плану BEPS щодо контролю за розподілом функцій, ризиків та нематеріальних активів у групі компаній; визначається порядок проведення процедури взаємного погодження, який передбачає механізм подання заяви про розгляд справи за процедурою взаємного погодження, вимоги до такої заяви, порядок дій уповноваженого органу тощо⁴.

Водночас, незважаючи на значний потенціал інституту трансфертного ціноутворення, результати його впровадження в Україні є вкрай низькими. Неналежне коригування податкових зобов'язань на основі «справедливої» ціни через можливу некомпетентність як платників податків, так і фіскальних органів, а також суб'єктивність таких коригувань через різні методи оцінки приховують ризик збільшення податкового навантаження. Окремою загрозою є потенційне зловживання податковими перевіркою трансфертного ціноутворення. Виявлено низку системних недоліків (формальність політики, неузгодженість дій між різними органами влади та відомствами, корупційна складова, слабка політична воля), які створюють ризики невиконання (часткового виконання) заходів, запланованих у рамках BEPS⁵.

Незважаючи на розроблену «дорожню карту» реалізації проекту, основною проблемою є затягування процесу оновлення чинного податкового законодавства та його гармонізації з міжнародними вимогами. Крім того, через відсутність відповідних нормативно-правових актів в Україні існують ймовірні проблеми з імплементацією положень Багатосторонньої конвенції про виконання заходів щодо угод про оподаткування (MLC) щодо протидії розмиванню податкової бази

¹ Податковий кодекс 2010 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>>.

² Верховна рада прийняла закони про деофшоризацію економіки. <<https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/verhovna-rada-prijnyala-zakoni-pro-deofshorizacziyu-ekonomiki/>>.

³ Податковий кодекс 2010 (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>>.

⁴ Верховна рада прийняла закони про деофшоризацію економіки. <<https://prikhodko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/verhovna-rada-prijnyala-zakoni-pro-deofshorizacziyu-ekonomiki/>>.

⁵ Vasylechko, N. (2020). Advantages and disadvantages of the deoffshorization policy in Ukraine in the context of the implementation of the BEPS plan and relevant international rules. <<https://doi.org/10.29013/EJEMS-20-1-53-58>>.

та переміщенню прибутку (MLI)¹. (заходи 6, 7, 14 Плану BEPS). Важливим напрямом світової антиофшорної політики є усунення бар'єрів і налагодження співпраці між країнами в обміні фінансовою та податковою інформацією. Україна формально підтримує такі ініціативи (EOIR, FATCA), однак через недостатню якість даних та відсутність безпеки, високий рівень конфіденційності банківської інформації (зокрема, щодо одержувачів доходів суб'єктів господарювання) та, головне, відсутність необхідного програмного забезпечення, існує серйозний ризик затримки приєднання України до Багатосторонньої угоди компетентних органів щодо спільного стандарту звітності (MCAA CRS) та остаточного впровадження міжнародних стандартів EOIR/AEOI². Такі ризики несуть у собі загрозу недовіри до фіскальних органів України та фінансово-податкової системи в цілому з боку інших держав та міжнародних структур.

Загалом, чим більш зарегульованими є процеси темних грошових потоків в офшори, тим складнішими стають схеми уникнення такого регулювання. Водночас успішність реформування податкової системи та запровадження ефективних практичних інструментів деофшоризації економіки є флагманами міжнародного іміджу держави та основою для формування так званого «національного економічного патріотизму». Для досягнення таких амбітних цілей в умовах зовнішнього тиску та внутрішньої нестабільності Україна повинна насамперед працювати над зміцненням власної економіки, підвищенням інвестиційної привабливості, досягненням фінансового захисту та безпеки.

Протягом останніх кількох років Україна фактично бореться з виведенням капіталу в офшори, незважаючи на те, що високий рівень тіньової економіки в Україні значно ускладнює державний контроль за рухом капіталу. Недоліки в системі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності створюють сприятливий ґрунт для поширення різноманітних схем виведення капіталу з України, які використовуються для ухилення від сплати податків та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом³.

Висновки. Отже, впровадження заходів BEPS, у контексті правил та обов'язкового обміну податковою інформацією, стимулюватиме український бізнес виводити прибутки в офшори. На регіональному рівні реєстрація або співпраця з офшорними компаніями може продемонструвати, як підприємство веде бізнес. Особливо детально варто розглянути ситуацію, якщо таких операцій в офшорних юрисдикціях десятки чи сотні. Краще подумати про прозорість підприємства, яке масово співпрацює з офшорами.

References:

1. Bahatostoronnia konvetsiia shchodo vykonannya zakhodiv, yaki stosuiutsia uhod pro opodatkovannia, z metoiu protydii rozmyvanniu bazy opodatkovannia ta vyvedenniu prybutku z-pid opodatkovannia 2016 [The Multilateral Convention to Implement Tax Treaty Related Measures to Prevent Base Erosion and Profit Shifting]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_001-16#Text>. [in Ukrainian].
2. Verkhovna rada pryiniiala zakony pro deofshoryzatsiiu ekonomiky [The Verkhovna Rada passed laws on the deoffshorization of the economy]. <<https://prikladko.com.ua/my-i-zmi/my-i-zmi/stattya/verhovna-rada-prijnyala-zakoni-pro-deofshorizacziyu-ekonomiky/>>. [in Ukrainian].
3. *Podatkovyi kodeks 2010* [Tax Code] (Verkhovna Rada Ukrainy) [(Verkhovna Rada of Ukraine)]. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>>. [in Ukrainian].
4. Tovkun, I. M. (2019). Osoblyvosti pravovoho rehuliuвання diialnosti ofshornykh kompanii v umovakh deofshoryzatsii [Peculiarities of legal regulation of the activities of offshore companies in the conditions of de-offshoreization]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal* [Legal scientific electronic journal], no. 3. <http://www.lsej.org.ua/3_2019/28.pdf>. [in Ukrainian].

¹ Багатостороння конвенція щодо виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування 2016. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376_001-16#Text>.

² Vasylychko, N. (2020). Advantages and disadvantages of the deoffshorization policy in Ukraine in the context of the implementation of the BEPS plan and relevant international rules. <<https://doi.org/10.29013/EJEMS-20-1-53-58>>.

³ Khalatur, S., Radzevicius, G., Velychko, L., Fesenko, V., Kriuchko, L. (2019). Global deoffshorization and its impact on the national and regional economies of eastern european countries. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 293-305. <[doi:10.21511/ppm.17\(3\).2019.24](https://doi.org/10.21511/ppm.17(3).2019.24)>.

5. Shokruta, V. (2018). Hlobalna deofshoryzatsiia ta yii vplyv na ZED [Global de-offshorization and its impact on foreign economic activity]. *Yurydychna hazeta online* [Legal newspaper online]. <<https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/globalna-deofshorizaciya-ta-yiyi-vplyv-na-zed.html/>>. [in Ukrainian].
6. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. *OECD*. <<https://www.oecd.org/ctp/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting-9789264202719-en.htm>>. [in English].
7. Global Deoffshorization. Part One: About good and bad Offshores Financial Centres (OFCs). *Kyiv Post. Ukraine's global voice*. <https://www.kyivpost.com/business-wire/global-deoffshorization-part-one-about-good-and-bad-offshores-financial-centres-ofcs.html#pll_switcher>. [in English].
8. Khalatur, S., Radzevicius, G., Velychko, L., Fesenko, V., Kriuchko, L. (2019). Global deoffshorization and its impact on the national and regional economies of eastern european countries. *Problems and Perspectives in Management*, 17(3), 293-305. <doi:10.21511/ppm.17(3).2019.24>. [in English].
9. Pylypiuk, I. (2019). Global Deoffshorization. Part 2: From Offshore to Onshore. *Kyiv Post. Ukraine's global voice*. <https://www.kyivpost.com/business-wire/global-deoffshorization-part-2-from-offshore-to-onshore.html#pll_switcher>. [in English].
10. Vasylechko, N. (2020). Advantages and disadvantages of the deoffshorization policy in Ukraine in the context of the implementation of the BEPS plan and relevant international rules. <<https://doi.org/10.29013/EJEMS -20-1-53-58>>. [in English].